

KOPENHAG ZİRVESİ: ZAYIF MUTABAKAT, HEDEFSİZ TÜRKİYE

Barış Gençer Baykan*

Yönetici Özeti

7-18 Aralık 2009 tarihlerinde, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMDİÇS) 15. Taraflar Konferansı'nda 192 ülke bir araya geldi. İki yıldır süren iklim müzakerelerinin sonucunda, Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da zayıf ve hukuki bağlayıcılığı olmayan bir mutabakat çıktı. Küresel sıcaklık artışının 2 dereceden daha az olmasını sağlamak amacıyla emisyonlarda kısıtlama yapılması karara bağlandı fakat ülkelerin ne oranda seragazi emisyonu azaltacağı konusunda bir hedef alınmadı. Gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliği ile mücadele edebilmeleri için 2010-2012 yılları arasında 30 milyar \$, 2020'ye kadar da yıllık 100 milyar \$'lık bir fon oluşturuldu. Türkiye, müzakerelerde herhangi bir emisyon indirim hedefi açıklamadı.

Kopenhag Zirvesi'nden politik irade çıkmadı

7-18 Aralık 2009 tarihlerinde 192 ülkeden 15 bin delege, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMDİÇS) 15. Taraflar Konferansı'nda bir araya geldi. Küresel seragazi emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyumda finansal ve teknolojik yardım konularında bir anlaşmaya varılması için müzakereler yürütüldü ama bağlayıcı kararı içermeyen zayıf bir mutabakat çıktı. İki yıl süren müzakereler ve 12 gün süren yoğun toplantıların ardından yasal bağlayıcılığı olan bir anlaşmanın çıkmaması, insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük tehditlerden olan iklim değişikliği gibi küresel bir sorun ile mücadelede devletlerin ulusal çıkarları ötesinde bir politik irade gösterememelerinden kaynaklandı.

15. Taraflar Konferansı (COP 15) başlamadan önce uluslararası toplumun müzakerelerden kapsamlı ve bağlayıcı bir anlaşma ile çıkması bekleniyordu. Uluslararası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), gelişmiş ülkelerden ve geliştirmekte olan ülkelere farklı sorumluluklar almalarını bekliyor. Panel, sıcaklık artışını 2 derecenin altında tutabilmek için küresel karbon emisyonlarının 2050 yılı itibariyle yarıya indirilmesini tavsiye ediyor. Gelişmiş ülkeler için 1990'ı baz yıl olarak 2020 yılı için yüzde 25-40'lık bir azaltımı, geliştirmekte olan ülkeler için artıştan yüzde 15-30'lık bir azaltımı öngörüyordu. Gelişmiş ve geliştirmekte olan bir çok devlet 2020 itibariyle sergazi salımlarında gidecekleri indirimleri – IPCC'nin öngörülerinden çoğu zaman az olsa bile- açıklamışlardı.

Kopenhag Mutabakatı: Başarı mı Fiyasko mu?

* Araştırma Görevlisi Barış Gençer Baykan, **betam**, baris.baykan@bahcesehir.edu.tr

Müzakerelerin son gününde açıklanan Copenhagen Accord¹-“Kopenhag Mutabakatı” başlıklı metinde ortak fakat farklı sorumluluklar ve kapasiteler çerçevesinde iklim değişikliği ile mücadele için güçlü bir politik irade vurgulanıyor ve küresel sıcaklık artışının 2 dereceden daha az olmasını sağlamak amacıyla emsionlarda kısıtlama yapılması gerektiği" ifade ediliyor. Ortalama küresel sıcaklık 20'nci yüzyılda yaklaşık 0.75 derece arttı. Karbon emisyonları bugün 2000 yılı seviyesinde sabitlense bile yerküre yaklaşık 0.5 derece daha ısınacak.² Dolayısıyla hedef olarak konulan 2 derecenin zaten büyük bir kısmı gerçekleşmiş durumda. Hedefi tutturmak için geri kalan sıcaklık seviyesinde kalmak için bütün ülkelerin kısa sürede büyük emisyon indirimlerine gitmesi gerekiyor ki zirveden bu yönde bir karar çıkmadı. Ayrıca uluslararası çevre kuruluşu WWF (World Wide Fund for Nature), Zirve sonrası yaptığı analizde, Kopenhag Mutabakatı'nın içeriğinin 3 derece veya daha fazla artışa denk düştüğünü, bunun da milyonlarca hayata, yüz milyarlarca dolara malolacağını belirtti.³

2 dereceye yönelik karar, başta Afrika ülkeleri olmak üzere iklim değişikliğinden en çok etkilenecek ülkelerin yoğun tepkisi ile karşılaştı. Ada devletleri müzakereler boyunca küresel sıcaklık artışının 1,5 derecede tutulmasını aksi takdirde uluslarının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya geleceklerini söylediler. 26 kilometrekare yüzölçümüne, 11 bin nüfusu sahip ve deniz seviyesinden sadece bir kaç metre yüksekte bulunan Tuvalu, müzakerelerin 4. gününde, Kopenhag anlaşmasının yasal bağlayıcılığı olan bir anlaşma olmasını talep ederek müzakerelerin askıya alınmasını sağladı.

Mutabakat metninde yer alanlar kadar yer almayan konular da tartışma yarattı. Küresel sıcaklık artışını 2 derecede tutmak için gerekli seragazi azaltımları konusunda mutabakatta bağlayıcı hiçbir hedefe yer verilmedi. Orta vadede yani 2020 yılına kadar hiçbir hedef öngörülmezken, müzakereler boyunca telaffuz edilen 2050 yılına kadar küresel seragazi emisyonlarının %50 azaltılması hedefi de (gelişmiş ülkeler için %80) mutabakata giremedi. Mutabakatın 4. Maddesi Ek-1 ülkelerinin⁴ bireysel veya ortak şekilde 2020'ye kadar emisyon indirim hedeflerini 1 Şubat 2010'dan önce Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreteryası'na bildirmeleri gerektiğini söylüyor. Gelişmekte olan ülkelere de seragazılarını azaltmaya yönelik eyleme geçmeleri, bu alandaki çabalarının yine kendileri tarafından gözlemlenmesi ve gözlem sonuçlarını iki yılda bir BM'ye iletilmesi öngörülüyor.

Yeşil İklim Fonu

Kopenhag Zirvesi'nde çıkan belki de tek olumlu ve somut kararlardan biri gelişmekte olan ülkelere yapılacak mali yardım ile ilgiliydi. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere iklim değişikliği ile mücadele etmeleri için fon sağlaması kararına varıldı. 2010-2012 yılları arasında 30 milyar \$'lık fon ayrılacak ve iklim değişikliği ile mücadele ve uyum arasında dengeli bir biçimde dağıtılacak. 2010-2012 yıllarını kapsayan kısa vadeli dönemde Avrupa Birliği'nin 10,6 milyar dolar, Japonya'nın 11 milyar dolar ve ABD'nin 3,6 milyar dolar vadettiği de belirtildi. Fon gelişmekte olan ülkelerin ormansızlaşmayı azaltmalarında, teknoloji geliştirilmelerinde ve transfer etmelerinde kullanılacak. İklim değişikliğine uyumda en kırılgan ülkeler yani en az gelişmiş ülkeler ve ada devletlerinin önceliği gözetilecek. 2012'den sonra ise 2020'ye kadar yıllık 100 milyar dolarlık bir fon oluşturulması benimsendi. Bu fonun kamusal ve özel, ikili ve çok taraflı kaynaklardan sağlanacağını belirten Mutabakat ayrıca, Copenhagen Green Climate Fund- Kopenhag Yeşil İklim Fonu'nun kurulmasını da karara bağladı.

¹ http://unfccc.int/files/meetings/cop_15/application/pdf/cop15_cph_auv.pdf

² Global warming http://en.wikipedia.org/wiki/Global_warming

³ Half-baked text and unclear substance, <http://blogs.panda.org/climate/2009/12/19/half-baked-text-and-unclear-substance/#more-2875>. 19/12/2009

⁴ 1992'de OECD üyesi olan gelişmiş ülkelerin yanı sıra geçiş ekonomisine sahip (EIT) Rusya Federasyonu, Baltık Devletleri ve bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsıyor

Bağlayıcı bir anlaşmayı Çin ve ABD engelledi

Dünyanın en fazla seragazi emisyonu yapan ABD ve Çin, ekonomilerini etkileyebilecek herhangi bir bağlayıcı anlaşmanın karşısında durdular ve müzakerelerin bitimine doğru bağlayıcı bir anlaşma çıkmamasından birbirlerini sorumlu tuttular. Seragazi salımlarının denetlenmesi, özellikle Çin'in uluslararası denetime karşı çıkması nedeniyle zirve süresince üzerinde en fazla tartışma yapılan konular arasında yer aldı. Metinde yer alan "Süreçte uluslararası denetim yapılabilmesi, ancak bunun inceleme yapılacak ülkenin egemenlik hakkına saygı çerçevesinde gerçekleştirilebileceği" vurgusunun Çin'in pozisyonuna referans verdiği söylenebilir. ABD Başkanı Barack Obama'nın kendi ülkesindeki iklim değişikliği yasanının Senato'da kabul edilmeden uluslararası platformlarda herhangi bir emisyon indirim taahhüdü vermeyeceği yorumları Kopenhag Zirvesi başlamadan önce dile getirilmişti. Amerikan Temsilciler Meclisi'nin kabul ettiği karbondioksit salımında kesinti öngören iklim değişikliği yasa tasarısı Senato'da, sağlık reformu ve mali reform yasalarının arkasında sıra bekliyor.⁵ Cumhuriyetçiler yasanın Amerikan ekonomisini trilyonlarca dolar zarara uğratacağını söyleyerek karşı duruyorlar ve yasanın geçmesinin kolay olmayacağı yorumları yapıyor.

Haziran 2010'da Almanya'nın Bonn kentinde yapılacak bir hazırlık toplantısında buluşacak olan ülkeler, Aralık 2010'da Meksika'da gerçekleşecek COP 16 toplantısında resmi bağlayıcılığı olan bir anlaşmayı hayata geçirmeyi hedefleyecekler.

İklim müzakerelerinde hedefsiz ülke Türkiye

Türkiye, 1997 yılında BMİDÇS (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) kapsamında imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'ne 2009 yılı Şubat ayında 185. ülke olarak taraf oldu. İklim Değişikliği Sekreteryası'nın yayınladığı, Ek 1 ülkelerinin⁸ Emisyon Envanterleri Sentez Raporu'na göre Türkiye'nin 2006 yılında yaklaşık 332 milyon ton olan seragazi emisyonları, 2007 yılında 372 milyona ulaşmış durumda. 1990-2007 yılları arası gerçekleşen yüzde 136'lık artış, Türkiye'yi Ek 1 ülkelerinin içinde emisyonlarını en çok arttıran ülke haline getiriyor. Türkiye'yi yüzde 82 ile İspanya ve yüzde 55 ile Avusturya izliyor. Türkiye'nin seragazi emisyonları 80'li yılların ortalarından itibaren hızla atmaya başladı ve ekonomik krizlerin hissedildiği 1988, 1994, 1999 ve 2001 yılları dışında devamlı arttı⁶. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın modelleme çalışmaları neticelerine göre 2020 yılı sera gazı emisyonlarını 682,7 milyon ton olarak hesaplanıyor. İklim müzakerelerinde bugüne kadar Türkiye'nin temel dayanağı, Türkiye'nin iklim değişikliğine katkısının gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok az olduğu, kişi başına düşen CO2 emisyonlarında Türkiye'nin Dünya, OECD ve AB kişi başı ortalamalarının altında olduğu görüşüydü. 1990 yılında kişi başı 3 ton olan emisyonlar ise 2007 yılında 5.3 ton değerine ulaştı. Dünya ortalaması yaklaşık 4 ton iken AB'de 10,5 ton seviyelerinde. Seragazi artış oranları bu hızda devam ederse 2012 yılında 6 tona, 2020 yılında ise 9,5 tona ulaşacak.

Eylül 2009'da yayımlanan 'Ulusal İklim Değişikliği Strateji' belgesinde Türkiye'nin 2020 yılına kadar enerji sektöründeki karbon emisyonunda artıştan yüzde 7 azaltma yapacağı ifade edilmişti ki bu toplam emisyonlarda artıştan yüzde 5 indirime denk geliyor. Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu ise Enerji Bakanlığı projeksiyonlarına dayanarak emisyonlarda %11 artıştan azaltıma gidilebileceğini söylemişti. Kopenhag'da müzakerelerde bağlayıcı bir anlaşma çıkmayacağına ilişkin anlaşılması üzerine Türkiye heyetinin Başmüzakerecisi Mithat Rende, Türkiye'nin karbon emisyonu indirimine dair herhangi bir hedef açıklamayacağını

⁵ İklim Değişikliği Zirvesi: Yoksul Ükelere Destek Sözü <http://www.voanews.com/turkish/2009-12-17-voa14.cfm>, 17/12/2009

⁶ Kopenhag yolunda Türkiye Nerede? Barış Gençler Baykan ve Hande Paker, betam araştırma notu #055

söyledi. Buna karşılık Kopenhag öncesi gelişmekte olan ülkelerin İklim Değişikliği Sekreteryası'na bildirdikleri gönüllü emisyon azaltım hedeflerine baktığımızda, Türkiye'nin indirim hedeflerinin diğer ülkelere oranlar çok düşük olduğunu görüyoruz.

Tablo 1: Kopenhag Zirvesi öncesi bazı gelişmekte olan ülkelerin açıkladıkları emisyon indirim hedefleri

	Business As Usual	Bitiş yılı	Emisyon artışı indirimi
İsrail	BAU	2020	%37
G.Kore	BAU	2020	%30
G. Afrika	BAU	2020	%34
Türkiye	BAU	2020	%11
Singapur	BAU	2020	%16
Endonezya	BAU	2020	%26
Brezilya	BAU	2020	%36.1 - %38.9

Kaynak: Kopenhag Mutabakatı

Türkiye eğer kendini hızla gelişen bir ülke olarak tanımlıyorsa bugüne kadar açıklananların üzerinde iddialı hedefler koymalı ve bu hedeflere nasıl ulaşılacağını açıklamalıdır. Avrupa Birliği ile müzakerelerde "Çevre" faslını açmış bir ülke olarak Türkiye'nin AB'nin 2020 yılına kadar karbon salımlarının yüzde 20 oranında artıştan azaltılması ve birlik ülkeleri genelinde tüketilen enerjinin yüzde 20'sinin yenilenebilir kaynaklardan elde edilmesine yönelik planına katılması iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir adım olacaktır.